www.prepp.in

Prepp
Your Personal Exams Guide

Lang. Code : 16

इस पुस्तिका में **16** पृष्ठ हैं ।

This booklet contains **16** pages.

ATA-19-I

प्रश्न-पत्र I / PAPER I

संस्कृत भाषा परिशिष्ट

Sanskrit Language Supplement

भाग IV & V / PART IV & V

परीक्षा पुस्तिका संकेत
Test Booklet Code

A

परीक्षा पुस्तिका संख्या
Test Booklet No.

इस परीक्षा पुस्तिका को तब तक न खोलें जब तक कहा न जाए ।

Do not open this Test Booklet until you are asked to do so.

इस परीक्षा पुस्तिका के पिछले आवरण (पृष्ठ 15 व 16)पर दिए निर्देशों को ध्यान से पढ़ें ।

Read carefully the Instructions on the Back Cover (Page 15 & 16) of this Test Booklet.

संस्कृत में निर्देशों के लिए इस पुस्तिका का पृष्ठ 2 देखें । / For instructions in Sanskrit see Page 2 of this Booklet.

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. यह पुस्तिका मुख्य परीक्षा पुस्तिका की एक परिशिष्ट है, उन परीक्षार्थियों के लिए जो **या** तो भाग IV (भाषा I) **या** भाग V (भाषा II) **संस्कृत** भाषा में देना चाहते हैं, लेकिन **दोनों नहीं** ।
2. परीक्षार्थी भाग I, II, III के उत्तर मुख्य परीक्षा पुस्तिका से दें और भाग IV व V के उत्तर उनके द्वारा चुनी भाषाओं से ।
3. अंग्रेज़ी व हिन्दी भाषा पर प्रश्न मुख्य परीक्षा पुस्तिका में भाग IV व भाग V के अन्तर्गत दिए गए हैं । भाषा परिशिष्टों को आप अलग से माँग सकते हैं ।
4. इस पृष्ठ पर विवरण अंकित करने एवं उत्तर पत्र पर निशान लगाने के लिए **केवल काले/नीले बॉल पॉइंट पेन** का प्रयोग करें ।
5. इस भाषा पुस्तिका का **संकेत** है **A**। यह सुनिश्चित कर लें कि इस भाषा परिशिष्ट पुस्तिका का संकेत, उत्तर पत्र के **पृष्ठ-2** एवं मुख्य परीक्षा पुस्तिका पर छपे संकेत से मिलता है । अगर यह भिन्न हो, तो परीक्षार्थी दूसरी भाषा परिशिष्ट परीक्षा पुस्तिका लेने के लिए निरीक्षक को तुरन्त अवगत कराएँ ।
6. इस परीक्षा पुस्तिका में **दो** भाग IV और V हैं, जिनमें **60** वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं, जो प्रत्येक 1 अंक का है :
   भाग-IV : भाषा I - (संस्कृत) (प्र. 91 से प्र. 120)
   भाग-V : भाषा II - (संस्कृत) (प्र. 121 से प्र. 150)
7. भाग-IV में भाषा-I के लिए 30 प्रश्न और भाग-V में भाषा-II के लिए 30 प्रश्न दिए गए हैं । इस परीक्षा पुस्तिका में केवल संस्कृत भाषा से संबंधित प्रश्न दिए गए हैं । **यदि भाषा-I और/या भाषा-II में आपके द्वारा चुनी गई भाषा(एँ) संस्कृत के अलावा है तो कृपया उस भाषा वाली परीक्षा पुस्तिका माँग लीजिए । जिन भाषाओं के प्रश्नों के उत्तर आप दे रहे हैं वह आवेदन पत्र में चुनी गई भाषाओं से अवश्य मेल खानी चाहिए ।**
8. **परीक्षार्थी भाग-V (भाषा-II) के लिए, भाषा सूची से ऐसी भाषा चुनें जो उनके द्वारा भाषा I (भाग-IV) में चुनी गई भाषा से भिन्न हो ।**
9. रफ कार्य परीक्षा पुस्तिका में इस प्रयोजन के लिए दी गई खाली जगह पर ही करें ।
10. सभी उत्तर केवल OMR उत्तर पत्र पर ही अंकित करें । अपने उत्तर ध्यानपूर्वक अंकित करें । उत्तर बदलने हेतु श्वेत रंजक का प्रयोग निषिद्ध है ।

INSTRUCTIONS FOR CANDIDATES

1. This booklet is a supplement to the Main Test Booklet for those candidates who wish to answer **EITHER** Part IV (Language I) **OR** Part V (Language II) in **SANSKRIT** language, but **NOT BOTH**.
2. Candidates are required to answer Parts I, II, III from the Main Test Booklet and Parts IV and V from the languages chosen by them.
3. Questions on English and Hindi languages for Part IV and Part V have been given in the Main Test Booklet. Language Supplements can be asked for separately.
4. Use **Black/Blue Ball Point Pen only** for writing particulars on this page / marking responses in the Answer Sheet.
5. The CODE for this Language Booklet is **A**. Make sure that the CODE printed on **Side-2** of the Answer Sheet and on your Main Test Booklet is the same as that on this Language Supplement Test Booklet. In case of discrepancy, the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of the Language Supplement Test Booklet.
6. This Test Booklet has **two** Parts, IV and V, consisting of **60** Objective Type Questions, each carrying 1 mark :
   Part-IV : Language I - (Sanskrit) (Q. 91 to Q. 120)
   Part-V : Language II - (Sanskrit) (Q. 121 to Q. 150)
7. Part-IV contains 30 questions for Language-I and Part-V contains 30 questions for Language-II. In this Test Booklet, only questions pertaining to Sanskrit language have been given. **In case the language/s you have opted for as Language-I and/or Language-II is a Language other than Sanskrit, please ask for a Test Booklet that contains questions on that language. The language being answered must tally with the languages opted for in your Application Form.**
8. **Candidates are required to attempt questions in Part -V (Language-II) in a language other than the one chosen as Language-I (in Part-IV) from the list of languages.**
9. Rough work should be done only in the space provided in the Test Booklet for the same.
10. The answers are to be recorded on the OMR Answer Sheet only. Mark your responses carefully. No whitener is allowed for changing answers.

परीक्षार्थी का नाम (बड़े अक्षरों में) : ____________________
Name of the Candidate (in Capitals) :

अनुक्रमांक : (अंकों में) ____________________
Roll Number : in figures

: (शब्दों में) ____________________
: in words

परीक्षा केन्द्र (बड़े अक्षरों में) : ____________________
Centre of Examination (in Capitals) :

परीक्षार्थी के हस्ताक्षर : ____________________ निरीक्षक के हस्ताक्षर : ____________________
Candidate's Signature : Invigilator's Signature :

Facsimile signature stamp of
Centre Superintendent ____________________

A

www.prepp.in

Lang. Code : 16

अस्यां पुस्तिकायां 16 पृष्ठानि सन्ति ।

ATA-19-I

प्रश्नपत्रम् I

संस्कृत-भाषा-परिशिष्टम्

भागः IV च V

परीक्षा-पुस्तिका-संकेतकम्

A

यावन्न कथ्येत तावत् इयं परीक्षा-पुस्तिका न अनावरणीया ।

अस्याः परीक्षा-पुस्तिकायाः पृष्ठावरणयोः (पृष्ठे 15 एवं 16) प्रदत्ताः निर्देशाः ध्यानपूर्वकं पठनीयाः ।

परीक्षार्थिभ्यो निर्देशाः

1. इयं पुस्तिका मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकायाः एकं परिशिष्टम् तेभ्यः परीक्षार्थिभ्यः अस्ति ये IV (भाषा I) भागस्य **अथवा** V (भाषा II) भागस्य परीक्षां **संस्कृत**भाषया दातुमिच्छन्ति, **न तु द्वयोः भागयोः** ।
2. परीक्षार्थिभिः I, II, III भागानाम् उत्तराणि मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकातः देयानि अपि च IV तथा V भागानाम् उत्तराणि तैः चिताभिः भाषाभिः ।
3. आंग्लभाषायां हिन्दीभाषायां च प्रश्नाः मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकायां IV भागे तथा V भागे च प्रदत्ताः । भाषा-परिशिष्टानि भवद्भिः पृथक्तया याचितुं शक्यन्ते ।
4. अस्मिन्पृष्ठे च विवरणम् अङ्कयितुम् उत्तरपत्रे च चिह्नं अङ्कयितुं **केवलं नील (Blue/Black)-बाल-पाइन्ट- लेखन्याः** प्रयोगः अनुमतः ।
5. अस्याः भाषा-पुस्तिकायाः संकेतकं A वर्तते । एतच्च निश्चेतव्यं यदस्याः भाषा-परिशिष्ट-पुस्तिकायाः संकेतकम् उत्तरपत्रस्य **पृष्ठ-2** उपरि प्रकाशितेन संकेतेन साम्यं भजति । एतदपि निश्चेतव्यं यत् मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकासंख्या उत्तरपत्रसंख्या च परस्परं साम्यं भजेते । यदि चात्र किमपि अन्तरमस्ति तदा छात्रेण निरीक्षकमहाभागः सम्प्रार्थनीयः यत्स द्वितीयाम् भाषा-परिशिष्ट-परीक्षापुस्तिकाम् ददातु इति ।
6. अस्यां परीक्षापुस्तिकायाम् **द्वौ** भागौ स्तः - IV तथा V, एतेषु **60** वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः सन्ति, प्रत्येकं च एकमङ्कं धारयति :
   भागः IV : भाषा I — (संस्कृत) *(प्रश्न संख्या 91 तः 120 पर्यन्तम्)*
   भागः V : भाषा II— (संस्कृत) *(प्रश्न संख्या 121 तः 150 पर्यन्तम्)*
7. IV भाषा I भागे 30 प्रश्नाः, V भाषा II भागे च 30 प्रश्नाः सन्ति । अस्यां च परीक्षापुस्तिकायाम् केवलम् संस्कृतभाषया सम्बद्धाः प्रश्नाः सन्ति । **यदि भाषा I उत वा भाषा II इत्येतयोः भवता संस्कृत-अतिरिक्ते भाषे चिते, तदा तद्भाषासम्बद्धा परीक्षापुस्तिका याचनीया । यस्याः अपि भाषायाः प्रश्नानाम् उत्तराणि भवता प्रदीयन्ते, सा भाषा नूनम् आवेदनपत्रे अभीष्टभाषाभिः सह संवदेत् ।**
8. **परीक्षार्थिभिः भागः V (भाषा II) कृते, भाषातालिकातः सा भाषा चयनीया या तैः भाषा I (भागे IV) चितायाः अभीष्टभाषातः भिन्ना स्यात् ।**
9. रफ़-कार्य परीक्षापुस्तिकायाम् एतत्प्रयोजनार्थं निर्धारितस्थाने एव कार्यम् ।
10. सर्वाणि उत्तराणि OMR उत्तरपुस्तिकायामेव अङ्कनीयानि । सावधानमनसा चैतद् अङ्कनीयम् । उत्तरे परिवर्तनार्थं श्वेत-रञ्जकस्य प्रयोगो निषिद्धः ।

परीक्षार्थिनः नाम : ____________________

अनुक्रमाङ्कः : अङ्केषु : ____________________

: शब्देषु : ____________________

परीक्षाकेन्द्रम् : ____________________

परीक्षार्थिनः हस्ताक्षरम् : ____________ निरीक्षकस्य हस्ताक्षरम् : ____________

Facsimile signature stamp of

Centre Superintendent ____________________

www.prepp.in
Your Personal Exams Guide

अभ्यर्थिनः **चतुर्थभागस्य** (Part-IV) प्रश्नानाम् **(प्र.सं**. 91-120) उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं प्रथमभाषा**रूपेण (Language-I) चितम् ।

Candidates should attempt the questions from **Part-IV(Q.No**. **91-120)**, if they have opted **Sanskrit** as **Language-I** only.

www.prepp.in

Your Personal Exams Guide

भाग – IV

भाषा – I

संस्कृतम्

अभ्यर्थिनः **चतुर्थ भागस्य** (Part-IV) प्रश्नानाम् (**प्र.सं.** 91-120) उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं प्रथमभाषा**–रूपेण (Language-I) चितम् ।

संकेत : अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानां (91 - 99) विकल्पात्मकोत्तरेभ्यः उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत :

पावनसलिला नर्मदा अस्माकं प्रदेशस्य जीवनदायिनी सरित् अस्ति । एषा एव रेवा इति नाम्नापि प्रसिद्धा । अस्या तटे अनेकानि तीर्थस्थानानि सन्ति । प्राचीनकालादेव अस्याः तटे तपस्विनां स्थानानि सन्ति । अतः नर्मदायाः परिक्रमणं कृत्वा जनाः आत्मानं धन्यं मन्यन्ते । अत्रत्यं नैसर्गिकं सौन्दर्यं दर्शनीयम् ।

अनूपपुरमण्डले अमरकण्टकं नाम पर्वतोऽस्ति । तत एव नर्मदा प्रादुर्भवति । तदनन्तरम् एषा गहनेषु अरण्येषु उत्तुंङ्गपर्वतेषु भ्रमणं कुर्वती डिण्डोरीमण्डलं प्रविशति । डिण्डोरीतः सर्पाकारगत्या उच्चावचमार्गेण महाराजपुरं प्राप्नोति । ततः जाबालिपुरम् आगच्छति । श्वेतशिलाखण्डानां कृते प्रसिद्धे मेडाघाटनामके स्थाने धूमधारजलप्रपातस्वरूपं धारयति । तदवलोकनार्थं बहवाः पर्यटकाः अत्र आगच्छन्ति ।

नर्मदा नद्यामेव बरगी–इन्दिरासागर – सरदारसरोवरादयः बन्धाः निर्मिताः सन्ति । एभिः बन्धैः विद्युदुत्पादनं, भूमिसेचनं, जलपरिवहनं, अभयारण्यनिर्माणम् पर्यटनस्थल निर्माणम् इत्यादयो विविधलाभाः भवन्ति ।

91. **जना किं कृत्वा आत्मानं धन्यं मन्यन्ते ?**

(1) नर्मदायाः परिक्रमणं कृत्वा

(2) खर्जूरवृक्षमारुह्य

(3) आकण्ठं भोजनं कृत्वा

(4) तटे शयनं कृत्वा

92. **उद्भवति पदस्य समानार्थकशब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत**

(1) वेगेन धावति

(2) प्रादुर्भवति

(3) नृत्यं करोति

(4) सम्मोहितं करोति

93. **नर्मदायाः अपरं नाम अपि अनुच्छेदे प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत**

(1) सुता

(2) रेवा

(3) तटं

(4) सिंही

94. **अमरकण्टकं नाम पर्वतः कुत्र अस्ति ?**

(1) नूपुर मण्डले

(2) प्रभामण्डले

(3) अनूपपुरमण्डले

(4) शृगालस्य गुहायाम्

www.prepp.in
Prepp Your Personal Exams Guide

95. डिण्डोरी–स्थानात् इत्यस्य कृते कः शब्दः अनुच्छेदे प्रयुक्तः ? तच्चित्वा लिखत

(1) डिण्डोरीतः
(2) मेहरौलीतः
(3) कावेरीतः
(4) मनोहरस्यगृहतः

96. तद्द्रष्टुम् इत्यस्य कृते कः शब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः ?

(1) तदवलोकनार्थम्
(2) तस्मात् भीतः
(3) आकाशात् पतितम्
(4) केशवं प्रति

97. 'उत्तुङ्गपर्वतेषु' पदे का विभक्तिः ?

(1) प्रथमा
(2) सप्तमी
(3) चतुर्थी
(4) तृतीया

98. 'बन्धाः' इति पदे किं वचनम् ?

(1) बहुवचनम्
(2) श्रृगालवचनम्
(3) एकवचनम्
(4) द्विवचनम्

99. का जीवनदायिनी सरित् अस्ति ?

(1) छाता
(2) नर्मदा
(3) केलिका
(4) मल्लिका

अधोलिखितान् श्लोकान् पठित्वा प्रश्नानां (100 – 105) विकल्पात्मकोत्तरेभ्यः उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत –

विकृतिं नैव गच्छन्ति सङ्गदोषेण साधवः ।
आवेष्टितं महासर्पैः चन्दनं न विषायते ।।

मनस्येकं वचस्येकं कर्मण्येकं महात्मनाम् ।
मनस्यन्द् वचस्यन्यद् कर्मण्यन्यद् दुरात्मनाम् ।।

चिन्तनीया विपदायादावेव प्रतिक्रिया
न कूपखननं युक्तं प्रदीप्ते वहिनना गृहे ।।

सेवितव्यो महावृक्षः फलच्छायासमन्वितः ।
यदि दैवात्फलं नास्ति छाया केन निवार्यते ।।

सर्पदुर्जनयोर्मध्ये वरं सर्पो न दुर्जनम् ।
सर्पो दशति कालेन दुर्जनस्तु पदे पदे ।।

यस्मिन् देशे न सम्मानो न प्रीतिर्न च बान्धवाः
न च विद्यागमः कश्चित् न तत्र दिवसं वसेत् ।।

100. केषां मनसि वचसि कर्मणि च ऐक्यम् भवति ?

(1) दुन्दुभीनाम्
(2) महात्मनाम्
(3) क्रीडनकानाम्
(4) फलक्रेतॄणाम्

101. वह्निना प्रदीप्ते गृहे किं न युक्तं भवति ?

(1) जलसंरक्षणम्
(2) कूपखननम्
(3) केवलं धावनम्
(4) क्षौरकर्म

www.prepp.in

102. तव्यत् प्रत्यययुतः शब्दः कः ?

(1) सेवनीयः

(2) सेवितव्यः

(3) पठनीयः

(4) पर्वतः

103. दशनं करोति इति पदस्य समानार्थक शब्दः श्लोके प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत

(1) खादति

(2) भक्षयति

(3) दशति

(4) खादनं करोति

104. यस्मिन् स्थाने इति पदस्य कृते कः शब्दः श्लोके प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत

(1) यस्मिन् तडागे

(2) यस्मिन् सरोवरे

(3) यस्मिन् देशे

(4) यस्मिन् वृक्षे

105. सङ्गदोषेण के विकृतिं न गच्छन्ति ?

(1) मानवाः

(2) जन्तवः

(3) साधवः

(4) धुन्धकारिण्यः

106. मातृभाषाधारित – बहुभाषावादः नाम किम् ?

(1) केवलं मातृभाषायाः अधिगमः

(2) मातृभाषामाध्यमेन अधिगमः ।

(3) प्रथमं मातृभाषायाः अधिगमः तदनन्तरम् अधिकानां भाषाणां योगः

(4) अनेकभाषाणां विदेशिभाषाणां च मातृभाषारूपेण अध्ययनम् ।

107. विद्यालयिभाषा शिक्षानीतिः (Language-in-school education policy) ज्ञायते _______

(1) बहुभाषिशिक्षा इति ।

(2) शिक्षायां भाषा इति ।

(3) मातृभाषा धारित–बहुभाषावादः इति ।

(4) त्रिभाषासूत्रम् इति ।

108. समुच्चयभाषा–उपागमः (Whole Language approach) अस्ति ______

(1) विद्यार्थिनां भाषाधिगमः भवति अक्षरध्वनिज्ञानानन्तरं शब्दानां, शब्दसमूहानां, वाक्यानां च ज्ञानेन इति अवधारणा ।

(2) विद्यार्थिनां भाषाधिगमः भवति भाषिकखण्डेभ्यः (Language chunks) अनन्तरं ते वर्णानाम् अक्षराणां च बोधं कुर्वन्ति इति अवधारणा ।

(3) भाषाधिगमस्य आरम्भः भवति लघुतमेन एककेन वर्णमालायाः अक्षरेण इति अवधारणा ।

(4) सर्वाः भाषाः समानमार्गेण एव अधिगम्यन्ते इति अवधारणा ।

www.prepp.in

Prepp
Your Personal Exams Guide

109. भाषाधिगमार्थं कण्ठस्थीकरणम् अङ्गरूपेण भाषाशिक्षणस्य कः उपागमः स्वीकरोति ?

(1) संरचनात्मकोपागमः (Structural Approach)

(2) व्याकरणानुवादपद्धतिः (Grammar and Translation Method)

(3) सम्प्रेषणात्मकोपागमः (Communicative Approach)

(4) सम्पूर्णशारीरिकप्रतिक्रिया (Total Physical Response)

110. काव्या एका भाषाशिक्षिका अस्ति । सा विषयानुगुणं शब्दानाम् आहरणं कर्तुं तेषां सहगामिशब्दानां च आहरणं कर्तुं छात्रान् निर्दिशति । एषा योजना / पद्धतिः ज्ञायते _____

(1) विन्यासः इति (Collocation)

(2) शब्दजालः इति (Word Web)

(3) शब्दक्रीडा इति (Word Play)

(4) शब्दनिर्माणः इति (Word Formation)

111. छात्राणां भाषादक्षतायाः परीक्षणं कर्तुं शिक्षिका एकं प्रश्नपत्रं प्रस्तौति । तस्मिन् सा प्रत्येकं पञ्चमं पदं प्रत्याहृत्य एकं परिच्छेदं ददाति छात्रान् पञ्चमं तत् रिक्तस्थानं पूरयितुं छात्रान् निर्दिशति । एवम्प्रकारकः परीक्षाविधिः ज्ञायते _______

(1) अवबोधपूर्वकं पठनम् इति (Reading Comprehension)

(2) शब्दज्ञानपरीक्षा इति (Vocabulary Testing)

(3) शून्यस्थानपूरणम् इति (Fill in the blanks)

(4) क्लोज़परीक्षा इति (Cloze test)

112. सम्भाषणसमये उचितेन उच्चारणेन सह समुचितशब्दानां समुचितक्रमेण प्रयोगः ।

(1) सङ्केतभाषा (Body Language)

(2) सम्भाषणप्रक्रिया (Mechanics of Speaking)

(3) भाषाव्यापारः (Language Function)

(4) प्रयोगाधारितभाषा (Language in Use)

113. कथाकथनम् एकं शिक्षणशास्त्रीयम् उपकरणम् अस्ति । तस्य उपयोगः क्रियते ______

(1) श्रवणकतिविधौ छात्रान् नियोजयितुम् ।

(2) छात्राणां सम्भाषणकौशलस्य विकासार्थम् ।

(3) भाषासाहित्यकौशलस्य विकासार्थम् ।

(4) कक्षायाम् अनुशासनं पालयितुम् ।

114. ससन्दर्भं व्याकरणम् (Language in context) नाम –

(1) पुनः पुनः अभ्यासबलेन व्याकरणस्य अधिगमनम् ।

(2) पूर्वम् रूपाणाम् ज्ञानम् अनन्तरं प्रयोगं प्रति प्रवृत्तिः

(3) स्वाभाविकभाषायाः उदाहरणेषु रूपाणां परिचयः तथा च सन्दर्भे तेषाम् अध्ययनम् ।

(4) व्यवस्थितसंरचनामाध्यमेन रूपाणाम् अधिगमनम् येन विद्यार्थी क्रमशः विकासं प्राप्नोति ।

115. अधोलिखितेषु कस्य कौशलविकासार्थं लेखनम् इत्यस्मिन् ग्रहणं न भवेत् ?

(1) व्याख्यानसमये टिप्पणीसङ्कलनम् (Note taking)

(2) पठनसमये टिप्पणीलेखनम् (Note making)

(3) सारांशलेखनम् (Synopsis writing)

(4) कस्यचित् कार्यक्रमस्य कृते योजनापत्रलेखनम् (Writing Agenda)

116. पाठ्यपुस्तकनिर्मातारः वृत्तपत्र–पत्रिकादि–मूललेखेभ्यः पाठान्, कविताः वर्णनानि समाहृत्य पाठ्यपुस्तकेषु नियोजयन्ति किमर्थम् ?

(1) तेषु विश्वसनीया (authentic) स्वाभाविकी च भाषा विद्यते ।

(2) पाठ्यपुस्तकनिर्मातृभ्यः तानि रोचन्ते ।

(3) अभ्यासप्रश्नानां निर्माणे तेषाम् उपयोगिता भवति ।

(4) तानि पठनार्थम् उपयोगीनि भवन्ति ।

117. शिक्षकः एकं पाठं स्वगत्या पठति । विद्यार्थिनः समूहेषु विभज्य मुख्यबिन्दून् आदाय पाठस्य पुनर्निर्माणं कुर्वन्ति । एवंविधं कार्यम् अस्ति ________

(1) श्रुतलेखः (Dictation)

(2) व्याकरणश्रुतलेखः (Grammar Dictation)

(3) कार्यस्य पुनर्लेखनम् (Rewriting Task)

(4) पारस्परिकश्रुतलेखः (Mutual Dictation)

118. प्रथम भाषा विकासः साधारणतया ज्ञायते ____

(1) अधिगमः इति (Learning)

(2) अधिग्रहणम् इति (Acquisition)

(3) परिवर्धनम् इति (Development)

(4) संज्ञानम् इति (Cognition)

119. कस्याश्चित् शिक्षिकायाः कक्षायां छात्राणां मातृभाषाः विभिन्नाः सन्ति । सा प्रत्येकं छात्रं स्व–स्वभाषया परस्परम् अभिवादयितुं निर्दिशति । प्रतिदिनं छात्राः विभिन्नभाषाणां शब्दैः सह परिचयार्थं प्रयत्नशीलाः भवन्ति । एवं शिक्षिका साधनरूपेण अधोलिखितेषु कतमम् आश्रयति ।

(1) संसाधनरूपेण बहुभाषावादः (Multilingualism as a resource)

(2) बहुभाषिकता (Poliglotism)

(3) योजनारूपेण विभिन्नता (Diversity as a strategy)

(4) भाषैक्यवादः (Monolingualism)

120. विद्यार्थिभ्यः एकस्याः भाषायाः परिचयार्थं कतमः मार्गः न समुचितः ?

(1) अन्त्यानुप्रासकविताभिः गीतैः च ।

(2) शब्दैः लघुवाक्यैः च ।

(3) वर्णमालायाः अक्षराणां शिक्षणेन ।

(4) मौखिक–श्राविकादानप्रदानद्वारा ।

www.prepp.in

अभ्यर्थिनः **पञ्चमभागस्य** (Part-V) प्रश्नानाम् **(प्र.सं.** 121-150**)** उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं द्वितीयभाषा** (Language-II) रूपेण चितम् ।

Candidates should attempt the questions from **Part-V (Q.No.121-150),** if they have opted **Sanskrit** as **Language-II** only.

भाग – V
भाषा – II
संस्कृतम्

अभ्यर्थिनः **पञ्चमभागस्य** (Part-V) प्रश्नानाम् (**प्र.सं.** 121-150) उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं द्वितीयभाषा** (Language-II) रूपेण चितम् ।

निर्देश : अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितप्रश्नानां (121 – 128) विकल्पात्मकोत्तरेषु उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत –

वृद्धः पिता स्वपुत्रान् कृषिकर्मणः सञ्चालनाय भूयोभूयः प्रेरयति । किन्तु सर्वेऽपि अलसाः पुत्राः न शृण्वन्ति । एकदा स वार्धक्यजनितेन रोगेण ग्रस्तः शय्यासीनो जातः । सः कलहायमानेषु पुत्रेषु सङ्घबद्धतायाः महत्त्वं बोधनाय उपायमचिन्तयत् । सर्वानपि पुत्रान् आहूय स एकस्मै सुबद्धं दण्डचतुष्टयं दत्वा अवदत् – त्वमेनं भञ्जय । स कथमपि भङ्क्तुं नाशक्नोत् । तदा अपरः पुत्रः तथैव आदिष्टः । सोऽपि तद्दण्डचतुष्टयं भङ्क्तुं समर्थो न जातः । इयमेव दशा अपरद्वयोः पुत्रयोः अपि अभवत् । तदा वृद्धः पिता सुबद्धं दण्डचतुष्टयं निर्बध्य एकैकं दण्डं पुत्रेभ्यः दत्तवान् । तं दण्डं चोटयितुं स सर्वानपि आदिष्टवान् । सर्वे पुत्राः स्वस्वहस्तस्थितं दण्डं भङक्तुं समर्थाः अभवन् । तदा पिता कथितवान् यदि यूयं पृथक् पृथक् तिष्ठथ तदा कश्चित् शत्रुः युष्मान् एकैकान् विनाशयिष्यति । यदि यूयं सर्वे मिलित्वा सुबद्धाः तिष्ठथ तदा कोऽपि बाह्यजनः युष्मान् विनाशयितुं समर्थः न भविष्यति । तस्मात् दिवसात् सर्वेऽपि चत्वारः पुत्राः स्वस्वविचारान् त्यक्त्वा परस्परं मिलित्वा गृहेऽवसन् । पितरं च सेवया स्वस्थम् अकुर्वन् ।

121. **'आवाहनं कृत्वा' इत्यर्थे कः शब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः ?**

(1) आदिशत्

(2) आहूय

(3) आज्ञापयत्

(4) अधावत्

122. **अधोलिखितेषु पदेषु तुमुन् प्रत्ययान्तपदं चिनुत :**

(1) भुक्त्वा

(2) पीत्वा

(3) भङ्क्तुम्

(4) लिखित्वा

123. **अधोलिखितेषु पदेषु क्त्वा प्रत्ययान्तपदं चिनुत :**

(1) आदाय

(2) द्रष्टुम्

(3) दत्वा

(4) अनुशासनम्

124. **पुत्रेभ्यः इति पदे अनुच्छेदानुसारेण का विभक्तिः ?**

(1) प्रथमा

(2) द्वितीया

(3) तृतीया

(4) चतुर्थी

125. सुबद्धं दण्डचतुष्टयं कथं कृत्वा एकैकं दण्डं पिता पुत्रेभ्यः अयच्छत् ?

(1) निर्बन्ध्य

(2) त्वगपवार्य

(3) जलेन अभिसिञ्च्य

(4) नीराजनं कृत्वा

126. यूयम् इति पदम् कस्मिन् पुरुषे अस्ति ?

(1) प्रथम पुरुषे

(2) मध्यम पुरुषे

(3) उत्तमपुरुषे

(4) वृद्धपुरुषे

127. 'गृहीत्वा' इति पदस्य विपरीतार्थकपदम् अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत

(1) त्यक्त्वा

(2) दृष्ट्वा

(3) संहृत्य

(4) आदाय

128. स्वपुत्रान् भूयोभूयः कः प्रेरयति ?

(1) माता

(2) वृद्धः पिता

(3) भ्राता

(4) मित्रम्

अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारित – प्रश्नानां (129 - 135) विकल्पात्मकोत्तरेभ्यः उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत –

एकदा दरिद्रेभ्यः दातुं कम्बलाः नृपेण चाणक्याय समर्पिताः । चाणक्यस्य उटजं नगराद् बहिः आसीत् । केचन चौराः कम्बलान् अपहर्तुं चिन्तितवन्तः । ते रात्रौ चाणक्यस्य उटजं प्राविशन् । तत्र अतीव शैत्यम् आसीत् । चाणक्यः कटे सुप्तः आसीत् । पार्श्वे कम्बलानां राशिः आसीत् । चौराणाम् आश्चर्यम् । चाणक्यः कम्बलं विना निद्रां करोति । चौराः चौरकर्म न अकुर्वन् । ते चाणक्यं प्रबोधितवन्तः । चौराः–चाणक्य महोदय ! पार्श्वे कम्बलानां राशिः । शीतकालोऽपि वर्तते । तथापि त्वं किमर्थं भूमौ शयनं करोषि ? चाणक्यः उक्तवान् – कम्बलाः दरिद्रेभ्यः दानाय नृपेण दत्ताः । श्वः प्रभाते वितरणं करिष्यामि । तेषां उपयोगाय नास्ति ममाधिकारः । अहं विरक्तः सदा तृप्तः । इति श्रुत्वा चौराणां लज्जा उत्पन्ना । अन्येषां वस्तुनाम् उपयोगेन अधर्मः भवति ।

129. 'प्रवेशमकुर्वन्' इति पदस्य कृते किं पदम् अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः ?

(1) आदिशन्

(2) प्राविशन्

(3) अशिक्षयन्

(4) अपश्यन्

130. 'सुप्तः' इति पदे कः प्रत्ययः प्रयुक्तः ?

(1) क्त्वा

(2) तुमुन्

(3) क्त

(4) घञ्

131. 'समीपे' इति पदस्य समानार्थकशब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः। तच्चित्वा लिखत –

(1) दूरे

(2) अतिदूरे

(3) पार्श्वे

(4) अन्यस्मिन् ग्रामे

132. चाणक्यः कुत्र शयनं करोति स्म ?

(1) पर्यङ्के

(2) वृक्षे

(3) जले

(4) भूमौ

133. 'दरिद्रेभ्यः' इत्यस्मिन् पदे का विभक्तिः अनुच्छेदमाधृत्य लिखत –

(1) प्रथमा

(2) द्वितीया

(3) सप्तमी

(4) चतुर्थी

134. 'सायंकाले' इति पदस्य विलोमशब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत –

(1) मध्याह्नकाले

(2) अपराहणकाले

(3) प्रभाते

(4) रात्रिकाले

135. चाणक्याय कम्बलाः केन दत्ताः ?

(1) मनोहरेण

(2) नृपेण

(3) भृत्येन

(4) चौरेण

136. संविधानस्य 343(2) – अनुच्छेदानुसारम् _____

(1) हिन्दी राजकीयभाषा अस्ति।

(2) हिन्दी सहायकराजकीयभाषा अस्ति।

(3) आङ्गलभाषा राजकीयभाषा अस्ति

(4) आङ्गलभाषा सहायकराजकीयभाषा अस्ति।

137. अधस्तनेषु अभिजातभाषायाः (Classical language) किं निकषं नास्ति ?

(1) भाषायाः 1500–2000 वर्षपुरातनः इतिहासः लिखित – साहित्यम् अस्ति।

(2) भाषायाः कानिचन प्राचीनसाहित्यानि महाकाव्यानि सन्ति।

(3) भाषा अनुसूचितभाषावर्गे (Scheduled language) न स्यात्।

(4) भाषायाः मौलिकसाहित्यपरम्परा स्यात् इतरभाषावर्गेभ्यः उद्धृतसाहित्यं न स्वीकुर्यात्।

138. विद्यार्थिनां श्रवणकौशलस्य आकलनं कर्तुं शक्यते _____

(1) प्रतिदिनं पुनःपुनः अभ्यासद्वारा ।

(2) कथायाः वर्णनं कृत्वा तदुपरि बोधपरकप्रश्नैः ।

(3) अधिकं मौनवाचनार्थम् अवसरप्रदानेन ।

(4) छात्रान् भ्रमणार्थं बहिः नीत्वा ।

139. पठनस्य प्रारम्भिकस्थितौ शिक्षकः ध्यानं दधात् –

(1) भाषायाः वर्णमालायाः कण्ठस्थीकरणे ।

(2) पठनस्यप्रवाहे ।

(3) अक्षर–ध्वनि–समन्वये

(4) पठनस्यशुद्धतायाम्

140. श्रवणं पठनं चैव

(1) ग्रहणात्मककौशले

(2) अभिव्यक्त्यात्मककौशले

(3) रुच्युत्पादककौशले

(4) चिन्तनात्मककौशले

141. युवलेखकानाम् आवश्यकतानुसारं शिक्षकाः प्रतिक्रियां कुर्यात् _____

(1) तैः कृतानां व्याकरणगतत्रुटीनां विस्तृतप्रतिपुष्टिं दत्त्वा ।

(2) तैः सम्यक् कार्यं कृतम् इति प्रशंसां कृत्वा तेषां कृतिभ्यः उद्धरणं कृत्वा विशिष्टटिप्पणीं च दत्त्वा ।

(3) त्रुटीनाम् उपेक्षां कर्तुं निर्दिश्य ।

(4) कक्षायां तेषाम् उत्तमलेखनार्थं सम्माननं कृत्वा ।

142. अधस्तनेषु किं भाषाधिग्रहणाधिगमयोः मूलभूतं पार्थक्यं वर्तते ?

(1) प्रवाहः शुद्धता च (Fluency and Accuracy)

(2) भाषायाः साम्मुख्यम् (Exposure to language)

(3) शुद्धता वेगः च (Accuracy and pace)

(4) वेगः उच्चारणम् च (Pace and Pronunciation)

143. मातृभाषायाः संसाधनरूपेण प्रयोगदृष्ट्या अधोलिखितेषु का उक्तिः न समीचीना ?

(1) एषा बालानाम् अधिगमे चिन्तने सम्प्रेषणे च साहाय्यं करोति ।

(2) तेषाम् अर्थबोधप्रक्रियायाम् मातृभाषा गुणात्मकभूमिकां निर्वहति ।

(3) शिक्षणविधीनां विस्तारार्थं मातृभाषा साहाय्यं करोति ।

(4) द्वितीयभाषायाः उपेक्षां कर्तुं मातृभाषा साहाय्यं करोति ।

144. प्राथमिकस्तरे बालस्य भाषाविकासार्थं सर्वतो महत्त्वपूर्णम् अस्ति _____

(1) व्याकरणस्य ज्ञानम्

(2) भाषासमृद्धं वातावरणम्

(3) भाषायाः पाठ्यपुस्तकम्

(4) बालस्य आकलनम्

145. पत्राधानम् (Portfolio) एकम् उदाहरणम् अस्ति ______

(1) स्वतः आकलनस्य

(2) शिक्षकाकलनस्य

(3) उभयं स्वतः आकलनस्य शिक्षकाकलनस्य च

(4) राज्यबोर्ड द्वारा आकलनस्य

146. वर्गप्रहेलिका (Crossord) क्रीडा वर्धयति

(1) श्रवणकौशलम् ।

(2) लेखनकौशलम् ।

(3) शब्दज्ञानम्

(4) साहित्यिकम् अर्थम् ।

147. सम्भाषणकौशलस्य गतिविधेः आकलनसमये अधोलिखितेषु किं न आवश्यकम् ?

(1) ध्वनीनां / शब्दानाम् उच्चारणम्

(2) सन्दर्भे आगतानां शब्दानाम् उचितरूपाणां प्रयोगः

(3) शब्दकोषस्य उपयोगः

(4) भाषणे स्पष्टता

148. भाषायाः अक्षर–ध्वनिसम्बन्धस्थापन द्वारा पठनस्य अध्यापनम् अस्ति ______

(1) प्रत्यक्षविधिः (Direct Method)

(2) शाब्दिकविधिः (Phonic Method)

(3) समग्रभाषाविधिः (Whole-language Method)

(4) आंशिकभाषाविधिः (Part-language Method)

149. पाठ्यपुस्तकाद् बहिर्गमनम् (Going beyond Textbook) इत्युक्ते ______

(1) पाठ्यपुस्तकम् अतिरिच्य पूरकपाठनसामग्रीणां प्रबन्धनम्

(2) पाठ्यपुस्तकस्य उपेक्षां कृत्वा ततः बहिर्गमनम् ।

(3) पाठ्यपुस्तककेन्द्रितज्ञानम् स्यात् ।

(4) पाठ्यपुस्तकात् बहिर्गमनं कृत्वा छात्राणां भारम् अधिकं न वर्धयेत् ।

150. शिक्षकः तृतीयकक्षायाः विद्यार्थिनः एकम् आवरकं (envelop) निर्मातुं निर्देशं ददाति । विद्यार्थी निर्देशस्य पालनं करोति । भाषाकक्षायाम् एवंविधः गतिविधिः साहाय्यं करिष्यति ______

(1) लेखनकौशलविकासे

(2) सम्भाषणकौशलविकासे

(3) श्रवणकौशलविकासे

(4) तेषां सर्जनात्मकतायाः विकासे

www.prepp.in

अवधानपूर्वकम् एते निर्देशा : मनसि धारणीया :

1. विभिन्नप्रश्नानाम् उत्तरं कथं प्रदेयमिति प्रश्नपत्रे व्याख्यातम् अस्ति । प्रश्नानाम् उत्तरलेखनात् पूर्वं तत् अवश्यं पठनीयम् ।
2. प्रत्येकं प्रश्नार्थं चत्वारि वैकल्पिकोत्तराणि निर्दिष्टानि, तेषु समुचितोत्तरप्रदानार्थं OMR उत्तरपुस्तिकाया: पृष्ठे-2 केवलम् एकमेव वृत्तं पूर्णरूपेण नील (**Blue/Black**)-बाल-पाइन्ट-लेखन्या प्रपूरणीयम् । एकवारम् उत्तरांकनादनन्तरं न तत्परिवर्तयितुं शक्यते ।
3. परीक्षार्थिभि: उत्तरपत्रं नैव तिर्यक्करणीयम्, न च कथंकारमपि तद् अन्यथाप्रकारेण अङ्कनीयम् । परीक्षार्थी स्वीयानुक्रमाङ्कं उत्तरपत्रे निर्धारितस्थानातिरिक्तम् अन्यत्र कुत्रापि न लिखेत् ।
4. परीक्षापुस्तिकाया: उत्तरपत्रकस्य च प्रयोग: सावधानं करणीय: । कस्यामपि परिस्थितौ (केवलं तां परिस्थितिं विहाय यदा परीक्षापुस्तिकाया: उत्तरपत्रस्य च सङ्केतके सङ्ख्यायां वा भिन्नता दृश्यते) द्वितीय-परीक्षापुस्तिका नोपलभ्या एव ।
5. परीक्षापुस्तिकायाम् उत्तरपत्रे च प्रदत्त-सङ्केतक-सङ्ख्या परीक्षार्थिभि: उपस्थितिपत्रके सम्यक्रीत्या अवश्यमेव लेखनीया ।
6. ओ.एम.आर. (OMR) उत्तरपत्रिकायां कूटस्थ (Coded) सूचनानां पठनं यन्त्रद्वारा भविष्यति । अत: कापि सूचना असम्पूर्णा न स्यात् । तथैव प्रवेशपत्रस्यसूचनात: भिन्ना सूचना न प्रदेया ।
7. प्रवेशपत्रं विहाय अन्य-मुद्रित-लिखित-पाठ्यसामग्री कर्गदचिटिकां 'पेजरम्' इति चलदूरभाषां, विद्युत्-उपकरणानि अथवा कामपि अन्यसामग्रीं परीक्षाभवनं कक्षं वा नेतुम् अनुमति: न अस्ति ।
8. परीक्षा गृहे/प्रकोष्ठे मोबाइलयन्त्रं वेतारसूचनायन्त्रं (स्वीच अफ कृत्वा अपि) अन्यानि च प्रतिबन्धितवस्तूनि नैव आनेतव्यानि । एतस्य नियमस्य उल्लङ्घनम् अनुचितमार्गावलम्बनम् इति विधास्यते यस्य कृते दण्डस्य विधानम् अस्ति । परीक्षात: निष्कासनम् अपि भवितुम् अर्हति ।
9. निरीक्षणसमये परीक्षार्थिभि: प्रवेशपत्रं निरीक्षकाय अवश्यं दर्शनीयम् ।
10. केन्द्र-अधीक्षकस्य निरीक्षकस्य वा अनुमतिं विना परीक्षार्थिभि : स्थानं न परित्यक्तव्यम् ।
11. कार्यरतनिरीक्षकाय उत्तरपत्रं दत्त्वा उपस्थितिपत्रके च हस्ताक्षरं पुन: कृत्वा एव परीक्षार्थिभि: परीक्षाभवनं कक्षं वा परित्यक्तव्यम् न अन्यथा । यदि केनापि परीक्षार्थिना उपस्थितिपत्रिकायां पुन: हस्ताक्षरं न क्रियते तर्हि 'परीक्षार्थिना उत्तरपत्रकं न दत्तम्' इति अभिप्राय: । इदम् अनुचितसाधनानां प्रयोगस्य रूपम् इति मन्तव्यम् ।
12. वैद्युत-हस्तचालित-परिकलकस्य उपयोग: सर्वथा वर्जित: ।
13. परीक्षाभवने कक्षे वा अनुकूलाचरणाय परीक्षार्थिन: सङ्घटनस्य सर्वै: नियमै: विनियमै: वा नियमिता: । अनुचितसाधनानाम् उपयोगेन सम्बद्धा: निर्णया: सङ्घटनस्य नियम-विनियम-अनुवर्तनीया: एव ।
14. कस्यामपि परिस्थितौ परीक्षापुस्तिकाया: उत्तरपत्रकस्य वा कोऽपि भाग: पृथक् न करणीय: ।
15. **परीक्षासम्पन्नानन्तरं परीक्षार्थिन: परीक्षाभवन-परित्यजनात् पूर्वं उत्तरपत्रं कक्षनिरीक्षकाय अवश्यमेव प्रदास्यन्ति । परीक्षार्थिन: इमाम् प्रश्नपुस्तिकां नेतुम् अनुमता: ।**

www.prepp.in

Prepp
Your Personal Exams Guide

निम्नलिखित निर्देशों को ध्यान से पढ़ें :

1. जिस प्रकार से विभिन्न प्रश्नों के उत्तर दिए जाने हैं उसका वर्णन परीक्षा पुस्तिका में किया गया है, जिसे आप प्रश्नों का उत्तर देने से पहले ध्यान से पढ़ लें ।
2. प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों में से सही उत्तर के लिए OMR उत्तर पत्र के **पृष्ठ-2** पर केवल एक वृत्त को ही पूरी तरह **काले/नीले बॉल पॉइन्ट पेन** से भरें । एक बार उत्तर अंकित करने के बाद उसे बदला नहीं जा सकता है ।
3. परीक्षार्थी सुनिश्चित करें कि इस उत्तर पत्र को मोड़ा न जाए एवं उस पर कोई अन्य निशान न लगाएँ । परीक्षार्थी अपना अनुक्रमांक उत्तर-पत्र में निर्धारित स्थान के अतिरिक्त अन्यत्र न लिखें ।
4. परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर पत्र का ध्यानपूर्वक प्रयोग करें, क्योंकि किसी भी परिस्थिति में (केवल परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर पत्र के संकेत या संख्या में भिन्नता की स्थिति को छोड़कर) दूसरी परीक्षा पुस्तिका उपलब्ध नहीं करायी जाएगी ।
5. परीक्षा पुस्तिका / उत्तर पत्र में दिए गए परीक्षा पुस्तिका संकेत व संख्या को परीक्षार्थी सही तरीके से हाज़िरी-पत्र में लिखें ।
6. OMR उत्तर पत्र में कोडित जानकारी को एक मशीन पढ़ेगी । इसलिए कोई भी सूचना अधूरी न छोड़ें और यह प्रवेश-पत्र में दी गई सूचना से भिन्न नहीं होनी चाहिए ।
7. परीक्षार्थी द्वारा परीक्षा हॉल/कक्ष में प्रवेश-पत्र के सिवाय किसी प्रकार की पाठ्य-सामग्री, मुद्रित या हस्तलिखित, कागज़ की पर्चियाँ, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण या किसी अन्य प्रकार की सामग्री को ले जाने या उपयोग करने की अनुमति नहीं है ।
8. मोबाइल फोन, बेतार संचार युक्तियाँ (स्वीच ऑफ अवस्था में भी) और अन्य प्रतिबंधित वस्तुएँ परीक्षा हॉल/कक्ष में नहीं लाई जानी चाहिए । इस सूचना का पालन न होने पर इसे परीक्षा में अनुचित साधनों का प्रयोग माना जाएगा और उनके विरुद्ध कार्यवाही की जाएगी, परीक्षा रद्द करने सहित ।
9. पूछे जाने पर प्रत्येक परीक्षार्थी, निरीक्षक को अपना प्रवेश-पत्र दिखाएँ ।
10. केन्द्र अधीक्षक या निरीक्षक की विशेष अनुमति के बिना कोई परीक्षार्थी अपना स्थान न छोड़ें ।
11. कार्यरत निरीक्षक को अपना उत्तर पत्र दिए बिना एवं हाज़िरी-पत्र पर दुबारा हस्ताक्षर किए बिना परीक्षार्थी परीक्षा हॉल/कक्ष नहीं छोड़ेंगे । यदि किसी परीक्षार्थी ने दूसरी बार हाज़िरी-पत्र पर हस्ताक्षर नहीं किए, तो यह माना जाएगा कि उसने उत्तर पत्र नहीं लौटाया है और यह अनुचित साधन का मामला माना जाएगा । **परीक्षार्थी अपने बाएँ हाथ के अंगूठे का निशान हाज़िरी-पत्र में दिए गए स्थान पर अवश्य लगाएँ ।**
12. इलेक्ट्रॉनिक / हस्तचालित परिकलक का उपयोग वर्जित है ।
13. परीक्षा हॉल/कक्ष में आचरण के लिए परीक्षार्थी बोर्ड के सभी नियमों एवं विनियमों द्वारा नियमित हैं । अनुचित साधनों के सभी मामलों का फैसला बोर्ड के नियमों एवं विनियमों के अनुसार होगा ।
14. किसी हालत में परीक्षा पुस्तिका और उत्तर पत्र का कोई भाग अलग न करें ।
15. **परीक्षा सम्पन्न होने पर, परीक्षार्थी हॉल / कक्ष छोड़ने से पूर्व उत्तर पत्र कक्ष-निरीक्षक को अवश्य सौंप दें । परीक्षार्थी अपने साथ इस परीक्षा पुस्तिका को ले जा सकते हैं ।**

READ THE FOLLOWING INSTRUCTIONS CAREFULLY:

1. The manner in which the different questions are to be answered has been explained in the Test Booklet which you should read carefully before actually answering the questions.
2. Out of the four alternatives for each question, only one circle for the correct answer is to be darkened completely with **Black/Blue Ball Point Pen** on **Side-2** of the OMR Answer Sheet. The answer once marked is not liable to be changed.
3. The candidates should ensure that the Answer Sheet is not folded. Do not make any stray marks on the Answer Sheet. Do not write your Roll No. anywhere else except in the specified space in the Answer Sheet.
4. Handle the Test Booklet and Answer Sheet with care, as under no circumstances (except for discrepancy in Test Booklet Code or Number and Answer Sheet Code or Number), another set will be provided.
5. The candidates will write the correct Test Booklet Code and Number as given in the Test Booklet / Answer Sheet in the Attendance Sheet.
6. A machine will read the coded information in the OMR Answer Sheet. Hence, no information should be left incomplete and it should not be different from the information given in the Admit Card.
7. Candidates are not allowed to carry any textual material, printed or written, bits of papers, pager, mobile phone, electronic device or any other material except the Admit Card inside the examination hall/room.
8. Mobile phones, wireless communication devices (even in switched off mode) and the other banned items should not be brought in the examination halls/rooms. Failing to comply with this instruction, it will be considered as using unfair means in the examination and action will be taken against them including cancellation of examination.
9. Each candidate must show on demand his / her Admit Card to the Invigilator.
10. No candidate, without special permission of the Centre Superintendent or Invigilator, should leave his / her seat.
11. The candidates should not leave the Examination Hall/Room without handing over their Answer Sheet to the Invigilator on duty and sign the Attendance Sheet twice. Cases where a candidate has not signed the Attendance Sheet second time will be deemed not to have handed over the Answer Sheet and dealt with as an unfair means case. **The candidates are also required to put their left hand THUMB impression in the space provided in the Attendance Sheet.**
12. Use of Electronic / Manual Calculator is prohibited.
13. The candidates are governed by all Rules and Regulations of the Board with regard to their conduct in the Examination Hall/Room. All cases of unfair means will be dealt with as per Rules and Regulations of the Board.
14. No part of the Test Booklet and Answer Sheet shall be detached under any circumstances.
15. **On completion of the test, the candidate must hand over the Answer Sheet to the Invigilator in the Hall / Room.** ***The candidates are allowed to take away this Test Booklet with them.***